

տողերուս, յորում՝ դիտումնիս չէ բնաւ ծածկել
գրոց գովելն կողմն եւ առաւելութիւնն, զորոնք
ընդարձակագոյնս պիտի ջանանք պարզել, երբ
առջեւնիս ունենանք գործը լրացած :

Հ. Յ. Տ.

Գ. Մ. ԱՄԼԵՆԵՆՍԻ — Նոր Աշխարհագրութիւն ի
պէտս ազգայն վարժարանաց: Գ. Ճալագ. սրբագրուած
եւ յաւելեալ: Գրն 7 դր. 4. Պոլս, տպ. Գ. Պաղտատ-
լեան, 1890. 80 ընթս 414:

Հայտնի է թէ մեծ փոփոխութեան ենթա-
կայ գիտութիւն մըն է աշխարհագրութիւնը —
մասնաւոր քաղաքականք, եւ այս պատճառաւ
նոր տպագրութեանց կարօտ:

Առաջինիս դասագիրքս՝ որ ցարդ իւր ա-
ռաջին երկու տպագրութիւններուն տոյն պէտքը
լեցնելու էր սահմանուած, այժմ՝ Գրք-Գրք-Եւ եւ
յաւելեալ ի Տրպարակ կ'ըլլէ:

“Սոյն աշխարհագրութիւն բաժնուած է
երեք մաս: 1. Առաջինը մէջ (էջ 5—31) հե-
ղինակն Ընդհանուր Գեոգր. անուամբ՝ բնական եւ
առաստանական աշխարհագրութեան վրայ համա-
ռօտի՝ ընդհանուր գաղափար կու տայ: Եթէ
մատենիս այս մասն իբր 33 տարի յառաջ հրա-
տարակալ եւ ասոր եւ ոչ կէս ծաւալն ունե-
ցող աշխարհագրութեան մը հետ (Հ. Մ. Կա-
ղինանի, ի Վիեննա, 1857) համեմատելու
ըլլանք, հիմն եթէ ոչ յամենայն, գէթ շատ
կէտերու մէջ աւելի հիմնական, պայծառ, ճիշդ
եւ ճոխ կը հանգիստայ քան զնորագոյնը: Թող
տալով՝ որ բաժանմունք եւ ստորաբաժանմունք
իրարմէ ոչ ինչ իւրք կը տարբերին եւ ամբողջ
դասակարգութիւնն խառնաշփոթ եւ անորոշ է,
կան այս մասիս մէջ թերի եւ անձիշդ տեղեր: Թե-
րի են աշխարհիս կրթութեան ցուցմունք, վասն
զի երեքը միայն նշանակուած եւ միւս երկուքը
զուրս մնացած են. որոնց մին ի տեղեկագրու-
թեան (1-րանց խաւարման առնն երկրի լուսնոյ
վրայ ձգած շքին կլոր ըլլալն, եւ երկրորդն ի
նմանութիւնն է: Նշանակութեան եւ երկրորդն ի
նմանութեան է: Նշանակութեան է այն կողմանէ
ալ՝ որ չկայ յիշատակութիւն եւ չի տրուիր այն
կարեւոր տեղեկութիւն՝ զոր այլ աշխարհագրու-
թիւնք որչափ սկզբեական ալ ըլլան՝ կու տան աս-
տեղաց տեսակներուն վրայ՝ նշանակելով 1. կայուն
աստղերն, 2. Գործարկները՝ զաստիք եւս բաժ-
նելով ի բուն մարդակ եւ կարբանեակս. եւ
3. Գիտաւորները: Այս եւ այս կարգի կարեւոր
նիւթերն՝ ալ՝ կարծենք իրենց պատշաճ տեղն

ունենալու էին Ընդհանուր Գեոգր. մէջ, ինչպէս
զետեղուած կը գտնենք Սայտիցի եւ ուրիշ՝
անուն ունեցող Գրք-Գրք-Եւ մեծ ընդունելու-
թիւն գտած աշխարհագրութեանց մէջ:

Երկրորդ մասը (էջ 32—70) մեր առ-
ջեւը կը դնէ “Հինգ մասունք Երկրի՝ անուամբ
“Համառօտ ընդհանուր աշխարհագրութիւն մի՝
որ իւր համառօտութեան մէջ ամէն կարեւոր
նիւթերն, բովանդակած ըլլալուն՝ գոհացուցիչ
կրնայ համարուիլ:

Երրորդ մասը (71—408) մատենին ամե-
նակարեւոր մասն է: Հոս իւրաքանչիւր երկրի
կամ տէրութեան վրայ խօսուած ժամանակ՝ յա-
ռաջ կը բերուի 1. “Նկարագրութիւն բնական”,
2. “Նկարագրութիւն քաղաքական”, որ եւ ան-
յիշատակ չի թողուր. 3. Կառավարութիւն, բնա-
կիւնք, կրօնք եւ ճարտարութիւն, ք. կալուածք
եւ ք. 4. “Աշխարհագրութիւն պատմական”, շա-
հեկան կէտերը: Այս մասն ընդհանրապէս՝ իւր
ընդարձակութեամբն եւ ճիշդ տեղեկութիւննե-
րովն դասագրքէ մը պահանջուած ամէն կարեւոր
եւ անհրաժեշտ յատկութիւններն ունի: Եթէ
փոփոխութեան եւ ըստնորագոյն աշխարհագրու-
թեանց ուղղուելու պէտք ունեցող հետք մը կայ,
այն ալ թեւակական են: Շատ քիչ են այն թեւա-
կաններն՝ որոնք ուղղութեան պէտք չունենան:
Որչափ կ'երեւայ՝ իրեն առաջնորդ ընտրած
գրքին անձգութեանը միտ դրած չէ հեղինակը:
Մատրիքի համար կ'ըլլուի թէ 380,000 բնակիչ
ունի, մինչդեռ տեսած ենք մեծք մատակարար
500,000է աւելի կը դնէ, թէ եւ սովորականը
470,000 է: Այսպէս նաեւ մարդկանց թիւը, որ
1380 միլիոն նշանակուած է, մինչդեռ սովորա-
կանն էր ընդունուածը 1484 միլիոն է: Ասիական
Ցառկաստանը մատենին իբր 60 էջը գրուած է
եւ իւրաքանչիւր կուսակալութեան վրայ՝ գո-
հացուցիչ է մանրամասն տեղեկութիւններ տա-
լով՝ յայտնի կը ցուցնէ թէ տեղական պիտոյից
միտ դրած է՝ — որմէ զուրկ են մեր դասագրոց
մի ստուար մասը: Կեծայ. հեղինակը դասագիրքը
հետաքրքրական ընկելու համար կ'աւելցնէ իւ-
րաքանչիւր տէրութեան ունեցած երկրագնդեաց
գծերուն երկարութիւնը — որ շահեկանութեան
ալ զուրկ չէ —: Արդեօք լաւագոյն չէր ըլլար
տեսնել նշանակուած միասնագոյն ամէն տէրու-
թեան ցամաքային եւ ծովային զօրութիւնը, շո-
գենաւոր ուղղակի գծերը, եւ այլն: Եսայն՝ մասին
օրինակ կրնայ ըլլալ ֆէրթէսի՝ Հապենիկուէ

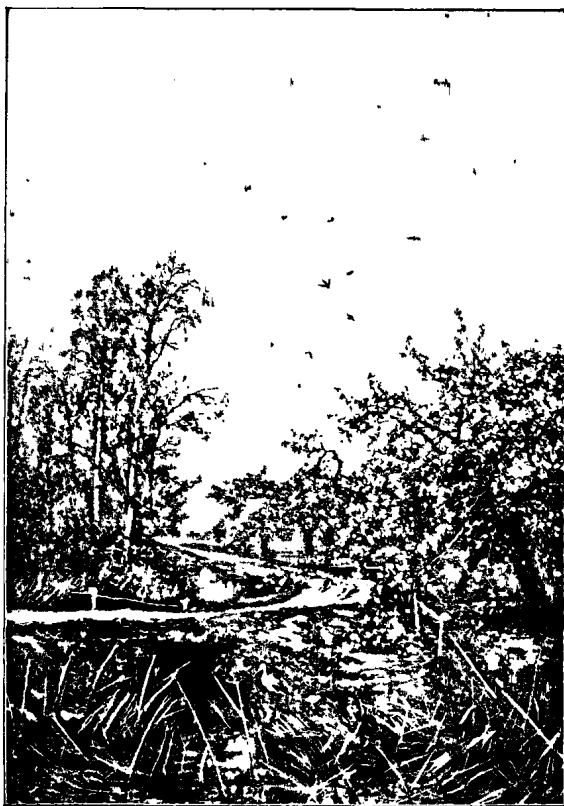
¹ Օրինակի աղաքաւ՝ Նասիր, Գեֆթ, հափտեղաք,
հափտեղաք, չիլաքանք եւ որ առաւելն է, արեգակն
լուսինն յիշեան եւ երկրի յարաբերութեամբ եւ այլն:

² Justus Perthes' Taschen-Atlas, vollständig neu
bearbeitet von H. Habenicht, Gotha: Justus Perthes. 1890.

նորոգ աշխատարեւալ Առձեռն-Ատլասի սկիզբը
դրուած Համառօտ, բայց ամբողջ աշխարհագրա-
կան-տեղագրական բազմակողմանի տեղեկու-
թիւնքը:

Այս մասին կը յաջորդէ «Համառօտ տե-
սութիւն ի վրայ աշխարհագրական խուզարկու-
թեանց» (էջ 409—414):

Հ. Բ. Գ.

Գ Ո Ր Ո Ւ Ն

ԲԱՆԱՍՑԵԴԾԱԿԱՆ

ԳՐԵՆՆ ՕՐԵՐԸ

Ի՛նչպէս կը սիրեն՝ անոյշ այն օրեր,
Երբ նորոյ զարնան
Կը բացուի վերէն երկնազոյն կամարն.
Եւ երբ կը դառնան
Պայծառ ու ջերին աւուրը մեզ համար:
Հոս հերով սպիտակ
Կը փայլեն ձիւնէն խորագոյն ձորեր.

Հին ջերմ՝ արեւի տակ
Բըլուրք կ'ամբասնան ոչալ ի վեր երկին:
Մարդիկ անյապաղ
Խնդութեամբ ի դաշտ ելել կը փութան.
Եւ մանկան ալ խաղ
Կ'անուռ նոր ոգի մը կենդանութեան.
Տղայ մ'ալ ես աշխոյժ
Կ'ըլլամ. եւ յանդոր ըզմայման զօկին
Կ'օրորուիմ՝ անայշ:

Սիւսան.

Թրգմ. Հ. Յ. Ճ.

